

Näytesivut

tuuma

PAAVO JÄRVILEHTO & LAURI JÄRVILEHTO

PIM!

tuumakustannus.fi/tuotteet/Pim-Olet-luova

MIKSI? ¹⁴

Miksi pitäisi olla luova? **18**

Luovuuden kuolema: Miten meidät huijattiin uskomaan, että emme ole luovia? **24**

Ennustamisen mahdottomuus **32**

Monimuotoisuus **34**

Älä ole robotti **36**

Kieli luovuuden jarruna **40**

MITÄ? ⁴²

Mitä luovuus on? **44**

Luovuuden määritelmä **48**

Ongelma **50**

TEORIAPLÄJÄYS ALKAA **52**

Luovuus ja ajattelu **54**

Luovuus ja intuitio **58**

Flow **62**

Laatu **66**

MITEN? **70**

Positiivisuuden voima **77**

Varasta kuin taiteilija **82**

Negatiivisuuden voima **87**

Luovuuden prosessit **94**

Miten luova prosessi etenee? **96**

Miksi aloittaa luova prosessi? **101**

LUOVAN TYÖN MENETELMÄT **104**

Luovan työn vaihe yksi: Kerääminen **106**

Luovan työn vaihe kaksi: Valikointi **131**

Luovan työn vaihe kolme: Luonnostelu **136**

Luovan työn vaihe neljä: Jalostaminen **160**

Luovan työn vaihe viisi: Viimeistely **172**

Loppusanat **176**

Kiitokset **177**

Suosittelua kirjallisuutta **178**

Lähteet **179**

ALKUSANAT

Tämä kirja kertoo luovuudesta.

Mikä tekee asioista luovia? Miten voimme lisätä luovuutta elämäämme? Mitä väliä luovuudella lopulta on? Jaamme kokemuksistamme syntyneitä oivalluksia, toimintatapoja ja menetelmiä.

Kaikki kirjassa esitetyt menetelmät ovat olleet tavalla tai toisella käytössä omassa työsämme ohjaustöissä, mainoskampanjoiden suunnittelussa, musiikissa, tutkimustyössä ja kirjoittamisessa – aloilla, joilla olemme vuosien varrella toimineet.

Otetaanpa tähän alkuun kysymys. Vastaa kysymykseen mahdollisimman rehellisesti. Kummalla näistä kahdesta lauseesta kuvailisit itseäsi?

- a) Olen luova
- b) En ole luova

Jos vastauksesi on a:

Mahtavaa! Voit siinä tapauksessa hypätä suoraan kaksi aukeamaa eteenpäin.

Vastasitko b?

Ei hätää. Siirry seuraavalle sivulle.

Hei, sinä *ei-luova*. Et ole yksin.

Maailmassa on paljon ihmisiä, jotka luulevat, etteivät he ole luovia. Mutta he ovat väärässä. Ei kerta kaikkiaan ole mahdollista, että et ole luova.

Sinä et voi olla ”ei-luova”, koska juuri luovuus tekee sinusta elävän olion.

Luovuutta ei ole pelkästään kyky piirtää tai soittaa kitaraa, kirjoittaa näytelmiä tai kirjoja. Nämä kaikki vaativat toki luovuutta, mutta niin vaatii sekin, että teet vaikkapa kaupassa käynnistä hauskaa. Luovuutta on tapa nähdä maailma monesta eri kulmasta samanaikaisesti – nähdä vaihtoehtoja. Keksiä esineille useita eri käyttötarkoituksia. Saada ideoita ja toteuttaa niitä. Mennä eri reittiä kuin eilen.

Luovuus on ihmiselle luonnollinen tapa toimia. Se on vaihtoehtojen näkemistä ja niihin tarttumista, kokeilemista, erehtymistä ja siitä oppimista. Luovassa ideoinnissa kuljetaan yleensä siten, että kasvatetaan vaihtoehtoja, valitaan ja jalostetaan niistä parhaimpia eteenpäin ja sitten taas pysähdytään ja kasvatetaan vaihtoehtoja lisää. Näin et koskaan joudu keksimään isoja asioita, vaan voit keskittyä piipertämään pienten kysymysten parissa.

Otetaan esimerkiksi banaani.

Mitä jos haluaisit tehdä jotain luovaa banaanilla? Silloin ensimmäinen askel on **KEKSIT 100 TAPAA KÄYTTÄÄ BANANAANIA.**

Oliko helppoa? Ei varmasti.

Jos haluat keksiä sata erilaista tapaa käyttää banaania, voit varmasti itse kehitellä vaikkapa parikymmentä erilaista tapaa. Ainakin voit syödä sen, voit muussata siitä smoothien, voit pakastaa sen ja käyttää kylmäkallena ja niin edelleen.

Hyvin nopeasti ideat kuitenkin ehtyvät. Niitä ei vain tunnu syntyvän lisää. Mistä ne loput 80 ideaa oikein saa?

Mitpä jos kutsut ystäviä paikalle ja esität heille kysymyksen? Yhdessä ideoitte nopeasti lisää tapoja. Ryhmässä saatte ideoitua ehkä 30 uutta ideaa. Mutta vielä puuttuu 50 ideaa.

Jospa seuraavaksi perehtyisit banaanin historiaan. Saisiko sieltä ideoita? Banaanin solurakenteesta voi löytyä kiinnostavia oivalluksia. Voit haastatella johtavia banaaniasiantuntijoita. Tutustu vaikkapa banaani-sanana etymologiaan eli merkityshistoriaan. Saatat löytää kokonaan uuden tavan ymmärtää, minkälainen hedelmä banaani oikeastaan on. Ehkäpä silloin sinulla voi jo olla kasassa tuo kunnioitettava sata ideaa banaanin käyttämiseen.

Tämän jälkeen voit siirtyä helpompaan vaiheeseen. Voit valikoida keräämistäsi vaikkapa kymmenen parasta ideaa, jotka tuntuvat kriittisesti kiinnostavilta. Tutki jokaista vuorollaan ja mieti uusia vaihtoehtoja tämän yhden idean ympärille. Kokeile ideoita käytännössä. Valitse, mikä näistä ansaitsee jatkokehittelyä. Lopulta olet ehkä voinut keksiä kokonaan uuden tavan käsitellä, syödä, säilöä tai käyttää banaania. Saatat mullistaa maailmaa!

Tätä kaikkea on luovuus käytännössä. Se on vaihtoehtojen etsimistä yksin ja yhdessä. Se on ideoiden vaihtamista. Se on asiaan perehtymistä. Se on kokeilua, erehtymistä ja uudelleen kokeilemistä. Höpsöjä ideoita, joita ei aina kehtaa edes sanoa ääneen.

Hauskaa ja helppoa, eikös?

Mutta mihin me jäimmekään?

Niin: ideoita tuotetaan. Ne eivät synny lahjakkaiden taiteilijoiden päiden sisällä kuin taianomaiset yksisarviset. Ne vaativat 99 prosenttia perspiraatiota, ja vain 1 prosentti jää inspiraatiolle.

Tästä pääsemmekin muutamiin luovuuteen liittyviin myytteihin, jotka haluaisimme tyrmätä heti alkuunsa:

1) Vain harva syntyy luovaksi. Höpön löpön. Luovuus on kyllä synnynnäistä, mutta se johtuu siitä, että kaikki ihmiset ovat luovia. Luovuus on yksi perusmääritteitä sille, mitä tarkoittaa olla elossa.

2) Ideat syntyvät lahjakkaille taiteilijoille kuin tyhjästä. Tarkua. Ideoita tuotetaan. Niitä synnytetään, joskus jopa hamppaat irvessä.

3) Jotkut ovat luovempia kuin toiset. Totta, mutta vain siitä syystä, että he toimivat luovemmin. He tietävät olevansa luovia eivätkä pelkää tuottaa tai jakaa jopa tyhmiä ideoita.

4) Jos en keksi mitään uutta, en ole luova. Kukaan maailman historiassa ei ole koskaan keksinyt mitään uutta. No okei, ehkä ihan ensimmäiset ihmiset, mutta hekin varmaan varastivat ideansa joltain hirmu fiksulta apinalta. Kaikki uusi on kierrätettyä vanhaa. Joka ikinen muusikkokin säveltää hittinsä samoilla kahdellatoista sävelellä.

Palataanpa vielä alkuperäiseen kysymykseen.

Koska kaikki ihmiset ovat luovia, voimme esittää kysymyksen näin:

Millä lauseella kuvailisit itseäsi?

a) Olen luova.

Vastasitko a? Hienoa.

MIKSI PITÄISI OLLA LUOVA?

Miksi ylipäätään pitäisi välittää luovuudesta?

Nykyään joka tuutti tööttää sitä, miten luovuus on tärkeä tulevaisuustaito tai jotain selaista. Meidän mielestämme luovuudesta kannattaa välittää ennen kaikkia siksi, että luovuus on ihan älyttömän kivaa.

Pitämällä yllä luovaa intoa me säilytämme osan siitä, minkälaista oli olla pieni lapsi. Siis hyvässä mielessä – ei siinä, että ei ylety esineisiin tai että kymmenen kertaa päivässä joku iso olio päättää, mitä saat tai et saa tehdä. Luovuus on kivaa, koska se tekee tavallisesta arjesta kivempaa ja kiehtovampaa.

Elämästä tulee elävämpää.

Jokainen ihminen on luova. Se ei ole edes meidän DNA:ssamme – se on olennainen osa siinä, mitä elämä itse on. Elämä ei ole pelkästään yhtä raidetta pitkin puskemista vaan uusien mahdollisuuksien etsimistä. Käymättömien korpimaiden vaellusta, olipa kyse uudesta työreitistä tai jostain maailmaa ravisuttavasta ideatykytyksestä.

Musiikki on nopean siirtymisen menetelmä. Nopea siirtymä, toisin sanoen, ”iankaikkiseen” elämään, toisin sanoen, elämään, piste. – John Cage

Päällimmäinen syy lukea vaikka tämä kirja tai tehdä mitä tahansa muuta luovuutta lisäävää on se, että luovuus on kivaa. Mutta on siitä tietysti hyötyäkin. Luovuus auttaa myös ratkomaan arkisia visaisia ongelmia. Internetistä bongattu lause kuuluu: ”Hulluuden määritelmä on tehdä asiat yhä uudelleen samalla tavalla ja odottaa erilaisia tuloksia.” Jos et kehitä luovaa ajatteluasi, voi olla tosi vaikea keksiä, miten tehdä asiat uudelleen eri tavalla.

Luovuus on rikastavaa, elämää elämän tuntuiseksi tekevää. Siitä syntyy parhaimmillaan jostain tajunnan räjäyttävää, mikä ylittää yksittäisen ihmisen rajat. Joissain harvoissa tapauksissa

siitä syntyy jotain, mikä ylittää jopa ihmisen oman olemassaolon rajat – mutta nämä Homerokset, Shakespearet, Mozartit ja Van Goghit ovat toki harvassa. Siitä ei kannata stressata.

Jos haluat omistaa elämäsi Suurille Teoksille, se voi olla ihan kiinnostavaa. Jos taipumuksesi on elää ihan tavallista elämää ilman Suuria Teoksia, se voi olla myös ihan kiinnostavaa. Tai sitten voi myös tehdä ihan pieniä teoksia. Sekin voi olla kivaa.

Yksi kirjailijana olemisen lahjoista on, että se antaa sinulle tekosyyntä tehdä asioita, käydä paikoissa ja tutkimusmatkailla. Toinen on, että kirjoittaminen motivoi tarkastelemaan läheisesti elämää, elämää kun se rauhustaa ja tallustaa eteenpäin.

– Anne Lamott

Luovuus ja mielikuvitus kulkevat käsi kädessä. Nykyään kuulee tämän tästä, ettei se tai tämä tai tuo ole mahdollista. Mahdollisuuden rajaaminen perustuu kuitenkin siihen, mitä uskallamme kuvitella mahdolliseksi. Ellei joku pidä jotakin mahdollisena, se voi myös kertoa siitä, ettei hänellä ole kummoinenkaan mielikuvitus.

Se, mitä kuvittelet, on itse asiassa jo todellisuutta.

Kysymys kuuluu, minkälaista todellisuutta se on. Tulevaisuuden todellisuutta? Kuvitteellista todellisuutta? Virtuaalitodellisuutta? Vai sellaista todellisuutta, jota ei ihan vielä ole osattu toteuttaa? Mielikuvituksen ja todellisuuden raja on paljon häilyvämpi kuin usein ajattelemme.

Mielikuvitus on tietoa tärkeämpää. Sillä tieto on rajalista, mutta mielikuvitus sisältää koko maailman. – Albert Einstein

Tieto kertoo meille sen, miten asiat ovat tähän asti onnistuneet. Mielikuvitus kertoo meille sen, miten asiat tulevat onnistumaan. Ero unelmien ja todellisuuden välillä on itse asiassa täynnä harmaan sävyjä. Unesta voi tehdä todellisuutta – ja todellisuudesta uusia unelmia. Ei tulevaisuus tule itsestään. Se tulee siitä, mitä me kaikki teemme. Tai tietysti tulevaisuus tulee itsestään huolimatta siitä, mitä teemme, mutta se, minkälaisena se tulee, riippuu siitä, mitä teemme.

Luovuus vie meidät kauas maailmaan mutta myös itseemme. Kaikkein luovin olet juuri silloin kun olet oma itsesi – mitä ikinä se tarkoittaakaan.

Me elämme sikäli kummallista aikaa, että osaamme kehittää yhä fiksumpia robotteja ja algoritmeja tekemään puuduttavia hommia. Rutiinit puuduttavat ihmisen aika nopeasti. Meidän sata miljardia hermosoluamme kaipaavat tekemistä, ja jos ei sitä ala kuulua, iskee turhautuminen. Meidän rihmastomainen hermostomme ei ole kovinkaan hyvä pyörittämään algoritmeja, ja sitten kun kehitetään omaan rutiinihommaan parempi algoritmi, se syö meidän eväämme ja vie työmme. Jos toimit kuin robotti, on vain ajan kysymys, milloin robotti vie työsi.

Mutta sittenhän on aikaa tehdä jotain kiinnostavaa.

Jotain luovempaa.

Osaako robotti olla luova? Ja kuinka luovaa on puhua luovuuskirjassa roboteista, kun niistä puhutaan joka paikassa ihan väsymykseen asti? Kyllä, todennäköisesti tulevaisuudessa robotit osaavat jopa säveltää tai tanssia tai laulaa tai kirjoittaa elokuvakäsikirjoituksia. Silti ihmisellä on ihmeellinen kyky nousta vielä korkeammalle, eikä tämän kyvyn haastamisesta

tekoälyllä ole vielä edes etiäistäkään. Sitä paitsi kysymys ei ole edes oikeastaan siitä, kumpi on parempi, robotti vai ihminen. Yhdessä olemme vielä enemmän.

Clive Thompson kirjoittaa kirjassaan *Smarter Than You Think*, että kaikkein parhaiten menestyvät shakkipelaajat eivät ole robotteja eivätkä ihmisiä vaan ihmisiä, jotka käyttävät supertietokoneita apunaan shakkiotteluissa. Suomalaiset ovat hienosti tämän uuden teknologisen murroksen etunojassa kehittämässä sovelluksia, joissa tekoäly pystyy kuvittelemaan viskireseptejä ja jopa virtuaalisesti maistelemaan näitä reseptejä ja päättämään, olisivatko ne vieressä pönöttävien ihmisaivojen mielestä herkullisia vai ei. Robotit pystyvät toteuttamaan osia luovasta prosessista. On tosin ihan eri kysymys, voivatko robotit olla joskus itsenäisesti luovia. Palataan siihen vielä myöhemmin.

Ihmiset turhautuvat usein arkeensa. Monta kertaa kuulee sanottavan, että on pakko – ei ole vaihtoehtoja. Todellisuudessa juuri vaihtoehdot ovat se pääoma, jota jokaisella meistä on. Jokaisella on mahdollisuus toimia eri tavalla, jos vain antaa itselleen siihen luvan. Aina voi tehdä asiat vähän eri lailla kuin ennen: ajatella uudella tavalla, mennä eri reittiä töihin, käyttää erilaista kynää, tehdä pieniä mikromuutoksia elämässä. Ainoa tapa menettää tämä inhimillinen pääoma on tehdä kaikki päivästä toiseen samalla tavoin ja odottaa, että asiat muuttuisivat itsestään.

Tekemisen pitäisi olla orgaanista, ei vain puisevaa rutiinia – vaikka toki rutiinit voivat myös auttaa tekemään asioita tehokkaammin, jos oikeasti haluat tehdä juuri näitä asioita. Viime kädessä mikä tahansa on mahdollista, jos löydät toimivan tavan ajatella. Niin kuin jo edellä linjasimme, kaikki mitä voit ajatella, on jo todellista. Jotkin asiat ovat vain eri tavoin todellisia kuin toiset.

Luovuus ja tässä kirjassa esitettävät erilaiset luovan ajattelun keinot voivat auttaa sinua rikkomaan kaavoja ja rutiineja ja löytämään sellaisen todellisuuden, joka on juuri sinulle hyvä. Yhtäältä toivomme, että kirja auttaa ymmärtämään paremmin, mitä luovuus on ja miksi jokainen on oikeasti luova. Toisaalta haluamme jakaa omassa elämässämme ja töissämme hyväksi

havaitsemiamme menetelmiä, joiden avulla luovuuden muusa on mahdollista vokatella ehkä hieman useammin esiin elämäämme piristämään.

Luovuus on tärkeää, koska se on kivaa, koska se auttaa elämään parempaa elämää ja koska se tekee meistä ihmisiä. Ilman luovuutta olemme vain uomaa pitkin kipittäviä aivottomia zombeja. Uomakipittäjiä, niin kuin Esa Saarinen sanoisi.

Älä ole zombi.

ÄÄÄ
OLE

MIKSI?

ZOMBI.

LÄHTEET

- Amabile, T. (1998). How to Kill Creativity. *Harvard Business Review*, September–October, 76–87.
- Aristoteles. (1997). *Retoriikka*. Runousoppi. Gaudeamus Kirja.
- Atwood, M. (2019). *Margaret Atwood Teaches Creative Writing*. Masterclass.com.
- Barks, C. (1953). *Vaarallinen lelu*. *Aku Ankka* 10/53. Sanoma.
- Bradbury, R. (1994). *Zen in the Art of Writing*. Joshua Odell Editions.
- Cage, J. (2013). *Silence*. Wesleyan University Press.
- Chiarella, T. (1998). *Writing Dialogue. How to Create Memorable Voices and Fictional Conversations That Crackle with Wit, Tension and Nuance*. Story Press.
- Clarke, A. C. (1999). *Profiles of the Future. An Inquiry into the Limits of the Possible*. Indigo.
- Csikszentmihalyi, M. (1975). *Beyond Boredom and Anxiety: Experiencing Flow in Work and Play*. Jossey-Bass.
- Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The Psychology of Optimal Performance*. Harper Perennial.
- Csikszentmihalyi, M. (1996). *Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention*. Harper Perennial.
- Dane, E. & Pratt, M. G. (2007). Exploring Intuition and its Role in Managerial Decision Making. *Academy of Management Review*, 32(1), 33–54.
- de Bono, E. (1990). *Lateral Thinking: Creativity Step by Step*. Harper Perennial.
- Dylan, B. (2004). *Chronicles: Volume 1*. Simon & Schuster.
- Einstein, A. (2009). *Einstein on Cosmic Religion and Other Opinions & Aphorisms*. Dover.
- Eliot, T. S. (1998). *The Sacred Wood and Major Early Essays*. Dover.
- Eno, B. (1996). *A Year with Swollen Appendices*. Faber & Faber.

- Glass, P. (2015). Words without Music. Liveright.
- Green, L. (2003). Poetical Dictionary. Atelos.
- Guilford, J. P. (1967). The Nature of Human Intelligence. McGraw-Hill.
- Isaacson, W. (2011). Steve Jobs (Kindle Edition). Simon & Schuster.
- James, W. (2007). The Principles of Psychology, vol. 1. Cosimo.
- Järvilehto, L. (2012). Tee itsestäsi mestariajattelijä. Tammi.
- Järvilehto, L. (2013). Upeaa työtä! Näin teet itsellesi unelmiesi työpaikan. Tammi.
- Järvilehto, L. (2014). Hauskan oppimisen vallankumous. PS-kustannus.
- Järvilehto, L. (2014). Monenkirjavia kuvitelmia. Tammi.
- Järvilehto, L. (2015). The Nature and Function of Intuitive Thought and Decision Making. Springer.
- Kahneman, D. (2011). Thinking, Fast and Slow (Kindle Edition). Penguin Books.
- Keim, B. (2013). A Neuroscientist's Radical Theory of How Networks Become Conscious. Wired, 14.11.2013.
- King, S. (2000). On Writing. A Memoir of the Craft. Scribner.
- King, S. (2004). Song of Susannah (Kindle Edition). Scribner.
- Klein, G. (1998). Sources of Power: How People Make Decisions. The MIT Press.
- Kleon, A. (2012). Steal Like an Artist. Workman.
- Kulmala, M. (2009). Hyvä idea ei toimi. WSOY.
- Lamott, A. (1994). Bird by Bird. Some Instructions on Writing and Life. Anchor Books.
- Le Guin, U. K. (2015). Steering the Craft. A Twenty-First Century Guide to Sailing the Sea of Story. Mariner Books.
- McCloud, S. (2008). Understanding Comics. Paw Prints.

- McLuhan, M. & Quentin, F. (1967). *The Medium is the Massage: An Inventory of Effects*. Gingko Press.
- Michalko, M. (2006). *Thinkertoys*. Ten Speed Press.
- Mickos, M. (2019). *On Diversity and Inclusion: Why the misfit may be the best fit*. School of Herring. <http://schoolofherring.com/2019/04/25/on-diversity-and-inclusion-why-the-misfit-may-be-the-best-fit/> (viitattu 5.10.2019).
- Mosley, T. (2019). *Timbaland Teaches Producing and Beatmaking*. Masterclass.com.
- Neuwirth, A. (2003). *Making Toons: Inside the Most Popular Animated TV Shows and Movies*. Allworth Press.
- Schopenhauer, A. (2012). *The World as Will and Idea (Vol 3)*. Project Gutenberg.
- Shakespeare, W. (1996). *Romeo and Juliet*. Teoksessa *The Complete Works of William Shakespeare*. Wordsworth Editions.
- Strunk, W. J. & White, E. B. (2000). *The Elements of Style*. Pearson.
- Strömsholm, S., Lahti, E., Järvilehto, L. & Koutaniemi, M. (2015). *Sisu. Tarinoita itsensä ylittämisestä ja hyvän tekemisestä*. PS-kustannus.
- Suzuki, S. (2011). *Zen Mind, Beginner's Mind*. Shambhala.
- Thompson, C. (2013). *Smarter Than You Think: How Technology Is Changing Our Minds for the Better*. The Penguin Press.
- Truby, J. (2007). *The Anatomy of Story*. Farrar, Straus & Giroux.
- Wiseman, R. (2003). *The Luck Factor*. Miramax Books.
- Zimmerman, J. (2019). *Deadmau5 Teaches Electronic Music Production*. Masterclass.com.